

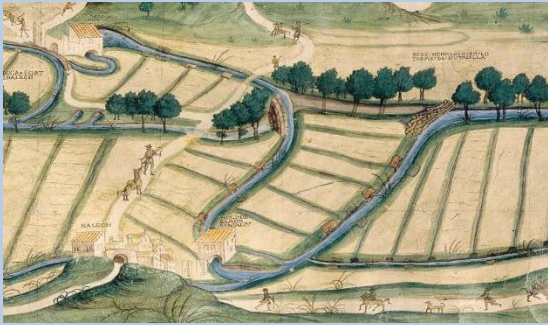

Universitat de Lleida

Departament d'Història

AJUNTAMENT D'ALGUAIRE
PATRONAT MUNICIPAL
«JOSEP LLADONOSA I PUJOL»

RECS HISTÒRICS: PAGESIA, HISTÒRIA I PATRIMONI IX CONGRÉS SOBRE SISTEMES AGRARIS, ORGANITZACIÓ SOCIAL I PODER LOCAL

Alguaire, 20 a 22 d'octubre de 2016

<http://www.sistemesagraris.udl.cat>

Ajuts

Universitat de Lleida

Vicerectorat de Recerca i Innovació

Col·laboren

Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.

Consell Comarcal del Segrià

La Paeria. Ajuntament de Lleida.

Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.

Pagesos sarraïns i senyors feudals: conflictes entorn de la séquia Major
d'Aitona i Seròs

Marta Monjo Gallego

Pagesos sarraïns i senyors feudals: conflictes entorn de la séquia Major d'Aitona i Seròs
Marta Monjo Gallego
Servei d'Arqueologia i Paleontologia, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya
mmonjog@gencat.cat

A causa d'un desbordament del riu Segre esdevingut l'any 1343 quedà inutilitzat l'assut de la séquia Major d'Aitona i Seròs. Aquesta séquia regava les hortes de les viles d'Aitona, Carratalà, Seròs i Algorfa que formaven part de la Baronia d'Aitona, sota domini de la família Montcada i que es caracteritzaven per estar habitades majoritàriament per musulmans; l'assut, però, es trobava al terme de Gebut, en els dominis dels hospitalers.

Els habitants de Seròs, situats al final del sistema de reg, van culpar als veïns de Gebut de la falta d'aigua i, en venjança, van arrasar els seus camps. Començà així un conflicte violent que tingué el seu punt culminant l'any 1351 quan es condemnà a Guillem Ramon de Montcada a pagar una multa de 14.759 sous i 3 diners per haver envaït les viles d'Artesa de Lleida, Torres de Segre i Utxesa, sota domini dels hospitalers, haver robat diners i haver segrestat homes i animals.

La reacció violenta dels veïns de Seròs i de la família Montcada pot semblar desmesurada si no es cospa la importància que l'aigua tenia en l'economia de les viles abans esmentades.

La séquia d'Aitona i Seròs regava, i rega, l'horta situada entre les viles i el riu Segre. A través d'un ortofotomapa actual es pot observar de forma clara aquesta zona regada, si bé a l'edat mitjana tenia una extensió més reduïda, ja que actualment es reguen hectàrees de terra que al segle XIV formaven part del llit del riu o bé eren zones inundables i que han emergit gràcies a la construcció dels embassaments existents tant al Segre com als seus afluents. Els secans, en canvi, s'estenien per la riba esquerra del Segre i a la zona alta dels pobles, que actualment és zona de regadiu gràcies al canal de Catalunya i Aragó. Tot i la gran extensió de secà, l'horta fou l'opció preferent dels pagesos. La séquia permetia el reg constant i abundant d'aquestes terres i amb això un cert control sobre la producció, en no dependre exclusivament de la climatologia que es caracteritza en aquesta zona per les escasses pluges.

Mitjançant l'anàlisi d'un capbreu dels musulmans de la vila d'Aitona al segle XV ha estat possible conèixer l'estructura de les possessions confessades i obtenir una imatge de l'horta regada per la séquia Major. En aquest document un total de 157 musulmans declaren tenir 648 finques rústiques, 516 de les quals eren de regadiu, i 249 finques urbanes. Dels 157 declarants 102, és a dir el 66%, posseïen entre 1 i 3 terres i només 7 en posseïen més de 10. No obstant, no s'ha de caure en l'error de creure que posseir un major nombre de finques suposava disposar d'una major superfície per conrear. En general eren parcel·les petites, que no tenien 1 ha de superfície. Les parcel·les de menor mida eren d'1 almud, mentre que els camps més grans eren de 4 fanecades, amb l'excepció de dues parcel·les, una de 6 fanecades i una de 8. Entre aquests dos extrems el ball de xifres és considerable, de manera que, 96 parcel·les tenien entre 1 i 2,75 almuds, 143 parcel·les tenien una extensió d'entre 3 i 4'6 almuds i 118 parcel·les oscil·laven entre 5 i 7,5 almuds.

En aquestes parcel·les d'horta els pagesos musulmans d'Aitona i plantaven vegetals i arbres fruiters, però també cereals i vinya introduïts per la família senyorial. El sistema de regadiu garantia una mínima productivitat de la terra i permetia a aquests vassalls fer front a les exigències de renda senyorial i, amb l'excedent, accedir al mercat per obtenir moneda.

Cal recordar que els habitants de les viles de Carratalà, Aitona, Seròs i Algorfa eren en la seva majoria musulmans descendents de les famílies romanents després de la conquesta o fills de famílies traslladades al Baix Segre durant i en la immediata postconquesta. Per la família Montcada, lluny de suposar un greuge, la presència d'aquest grup poblacional els era lucrativa. El fet de conservar encara l'estigma de vençuts i ésser els infidels legitimava a la família Montcada a exigir una renda major a aquests vassalls i si bé això no es traduïa en un augment de les rendes agrícoles, que eren iguals per a tots els pagesos, si implicava el pagament de rendes en moneda a les que exclusivament havien de fer front les aljames. L'accés al mercat per obtenir moneda era important per als pagesos musulmans que havien d'afrontar aquestes imposicions i alhora per a la família senyorial perquè eren la font principal dels seus ingressos. El mal funcionament del sistema de reg de la séquia d'Aitona i Seròs implicava la ruïna del camp i l'empobriment de pagesos i senyors.

Així doncs, l'ús de la força tant per part dels pagesos de Seròs contra els de Gebut al 1344, com de la família Montcada contra els homes de l'Hospital al 1351 podria resultar-nos excessiu si no comprenem que lluitaven per la seva supervivència. Els pagesos batallaven per assegurar el reg de les seves terres, perquè continuessin essent productives i poder així garantir-ne l'horitzó de subsistència i satisfer la renda senyorial. La família senyorial va prendre les armes per protegir els seus propis interessos, sense l'aigua els camps podien arruïnar-se, la collita minvar i les rendes, la seva preocupació real, escassejar. L'economia de la Baronia era, doncs, dependent de l'aigua del sistema de la séquia Major, i del treball pagès. El deficient funcionament del sistema hauria suposat l'empobriment de senyors i pagesos i això desencadenà la reacció irada i excessiva de la família Montcada. L'aigua ho era tot.